

KÖZLEMÉNYEK

A KEDVEZMÉNYTÖRVÉNY ROMÁNIAI GYAKORLATÁRÓL – MAGYAR IGAZOLVÁNY IRÁNTI KÉRELMEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

CSÁSZÁR MELINDA

A magyar Országgyűlés 2001. június 19-én elfogadta a szomszédos államokban élő magyarokról szóló LXII. számú törvényt. A jogszabály 2002. január 1-jétől lépett hatályba. Romániai alkalmazása január 21-től kezdődött, a kedvezménytörvény gyakorlatba ültetését segítő tájékoztató irodák megnyitásával. Az eddigi elemzések elsősorban a jogi/politológiai diskurzus keretein belül vizsgálták a jogszabályt, a státustörvény elemzését módszertanilag a (nemzet)politika tárgykörébe utalva.

Jelen tanulmány célja áttekinteni a jogszabály végrehajtásának romániai kereteit, illetve a Magyar igazolványok igényléséhez kapcsolódó főbb statisztikai adatokat.

Az elemzés a 2002. január 21.–2004. augusztus 29. közötti időintervallumra vonatkozik, ezt követően megváltozik a Magyar igazolvány iránti kérelmezés és továbbítás ügyrendje.¹ Romániában 2004. augusztus 29-ig 493 539 Magyar igazolvány iránti igénylést nyújtottak be, amelyekhez a kérelmek átvételével és továbbításával megbízott tájékoztató irodák mintegy 2835 darab heti összesítése kapcsolódik.² Ennek alapján nyomon követhető a Magyar igazolvány iránti kérelmek számának időbeli alakulása, a kiskorúak számára igényelt igazolványok aránya, a kérelmek megyei/regionális sajátosságai, valamint a kérelmezők jogosultságának bizonyítása szerinti megoszlása.

A kedvezménytörvénnyel kapcsolatos várakozásokról

A kilencvenes évek első felében a határon túli magyarok támogatásával kapcsolatos viták egyik következtetése az a felismerés volt, miszerint az eseti programok helyett a támogatáspolitikát úgy lehet törvényi alapokra helyezni, ennek alapján a normatív támogatás irányába lépni, amennyiben a jog eszközével választ adunk arra a kérdésre, kik is azok a határon túli magyarok. Ezen megfontoláson túl a kedvezménytörvény megalakításához kétségtelenül hozzájárult az európai uniós csatlakozás körüli ún. „Schengen-frász” is, amely újabb vasfüggöny leereszkedésétől tartott az anyaország és a határon túli magyar közösségek között, illetve az ezen közösségek irányából megfogalmazódó folyamatos igény helyzetük világosabb rendezésére.

A határon túli magyarok körében a jogszabály elfogadását megelőzően végzett felmérések adatai szerint a leendő kedvezményezettek nagy érdeklődést nyilvánítottak a státustörvény és az ahhoz kapcsolódó támogatások iránt. A Balázs Ferenc Intézet által 2001

¹ A módosított ügyrend legfontosabb eleme, hogy az igazolványokat a konzulátusokra is lehet igényelni.

² Az adatok forrása az RMDSZ – Ügyvezető Elnökség Kedvezménytörvény – Központi Tájékoztató Iroda archívuma.

áprilisában végzett felmérés alapján³ a romániai magyarok 91,3%-a biztosan igényelné, hogy határon túli magyarként olyan igazolványt kapjon, amely révén lehetővé válna, hogy a schengeni határok esetleges bevezetése után korlátozás nélkül utazhasson Magyarországra, ott sajátos jogokkal rendelkezzen, illetve szülőföldjén különböző támogatásokban részesüljön. Az igazolvány kérelmezésének várható időpontját illetően a romániai magyarok 68,7%-a nyilatkozta, hogy azonnal igényelné, amint lehetővé válik (már 2002 elején), 9,5% pedig 2002 második felében váltaná ki Magyar igazolványát.

2004. augusztus 29-ig Romániában 493 539 személy nyújtotta be Magyar igazolvány iránti kérelmét, a 2002-es népszámlálás adataihoz viszonyítva a magyar nemzetiségűek 34,43%-a. Az előzetes felmérések előrejelzéseire képest ez az arány kevesebb, mint fele azoknak, akik Magyar igazolványukat – állításuk szerint – már a törvény hatályba lépésének első évében ki szándékoztak váltani. A következőkben megpróbálom felvázolni az igénylések ilyen jellegű alakulásának dinamikáját, és ennek lehetséges okait.

Legáltalánosabban úgy fogalmazható meg a jelenség, hogy – különösen az alkalmazás első időszakában – a kedvezménytörvénynek a politikai közbeszédben kommunikált, elsősorban szimbolikus üzenete a meghatározó, míg a jogszabályhoz kapcsolódó támogatások rendszere nem alakult a kedvezményezettek elvárásai szerint. A Magyar igazolványok rendszere nem jelentett megoldást a határon túli magyarokat érintő egyik legérzékenyebb kérdésre, a Magyarországra történő vízummentes utazásra sem⁴. A státustörvényhez kapcsolódó kedvezmények a meglevőkhöz képest lényegesen nem bővültek, azok a támogatási formák pedig, amelyek a Magyar igazolvány kiváltását feltételezik, viszonylag nehézkesen, vagy egyáltalán nem működnek.

Az egyik ilyen támogatási forma az Illyés Közalapítvány által meghirdetett „Szülőföldön – magyarul” nevelési-oktatási ösztöndíj, illetve tankönyv- és taneszköztámogatás volt.⁵ A 2002-es választásokat követően az Illyés Közalapítvány kuratóriumában kialakult jogi pathhelyzet⁶ következtében a pályázatok elbírálása gyakorlatilag szünetelt, és csak 2003 novemberétől került sor a megítélt támogatások folyósítására. 2004. február másodikán hirdette meg az Iskola Alapítvány a 2003/2004-es tanévre szóló oktatási-nevelési, tankönyv- és taneszköz, illetve hallgatói támogatás iránti pályázatát, de a támogatás igényléséhez már nem volt kötelező az igazolvány megléte.

A Magyar igazolványhoz kapcsolódik a járulékos igazolványok rendszere: diákigazolvány, pedagógus-igazolvány, oktatói kártya. A járulékos igazolványok iránti igénylés mindvégig alacsony szinten maradt, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a rendszer működésének technikai problémái hosszú ideig nem biztosították a kérelmezés zavartalan ügymenetét.

³ A kutatás az erdélyi, felvidéki, vajdasági és szlovákiai magyarság körében készült, a határon túli magyar közéleti értékrend és a különleges státus iránti igények témakörben, 1052 személy megkérdezésével.

⁴ Szerbia és Montenegró, illetve Ukrajna állampolgárai csak vízum birtokában utazhatnak Magyarországra.

⁵ A pályázatot Románia esetén 2002. április 21-én írták ki, a pályázatok benyújtását naptári évhez kötötték, beküldési határidejük 2002. december 15. volt.

⁶ A 2002-es kormányváltást követően a kuratórium tagjainak egy része mandátumát időkorlát nélkülként értelmezi. 2002. július 7-én az Oktatási Minisztérium és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma visszahívta képviselőit az Illyés Közalapítvány kuratóriumából, illetve az Oktatási Állandó Bizottságból, a bizottság ezáltal működésképtelenné vált.

A státustörvényhez kapcsolódó másik támogatási forma a kedvezményes munkavállalás rendszere lett volna.⁷ A 2001. decemberében aláírt Orbán–Năstase egyetértési nyilatkozat a törvény diszkriminatív voltára hivatkozva megszüntetette az etnikai alapon történő különbségtételt a munkavállalási engedélyt igénylők között. A kedvezményes munkavállalási engedély kiváltásának nehézségei miatt⁸ azonban nagyon kevesen éltek a törvény biztosította lehetőséggel.⁹ A jogszabály módosítása pedig ezt a kedvezményt hatályon kívül helyezte.

A támogatások, kedvezmények illetve azok elmaradása a vizsgált időszak egészében jelentős mértékben befolyásolta a Magyar igazolvány iránti kérelmek számának alakulását.

A kedvezménytörvény romániai alkalmazása

A jogszabály elfogadását követően a Magyarországgal szomszédos államokban elkezdődik a törvény gyakorlati alkalmazásának előkészítése. A Velencei Bizottság jelentésén¹⁰ alapuló, 2001 decemberében megkötött magyar-román egyetértési nyilatkozat¹¹ megteremtette a törvény romániai alkalmazásához szükséges politikai feltételeket. A nyilatkozat értelmében Magyarország területén érvényes munkavállalási engedély alapján minden román állampolgár, etnikai hovatartozástól függetlenül, egyenlő munkavállalási feltételekben és elbánásban részesül. Az egyetértési nyilatkozat nem teszi lehetővé nem magyar identitású családtagok részére az igazolvány kiállítását a kedvezménytörvény alapján, megszüntetve ezáltal a Magyar hozzátartozói igazolvány kiváltásának lehetőségét Romániára nézve. A nyilatkozat értelmében az igazolványok kiállításának folyamata elsősorban Magyarország területén történik, az ajánló vagy más szervezetek Romániában nem adhatnak ki az etnikai eredetre vonatkozó ajánlást. A Magyar igazolványban – az egyetértési nyilatkozat szerint – nem kerül feltüntetésre az igazolvány kiváltására jogosult személy nemzetisége.

Romániában a Magyar igazolvány igénylése egyrészt a kérelmező szabad identitásválasztásán alapuló nyilatkozatát feltételezi, másrészt viszont minden esetben csatolni kell egy igazoló okiratot, amely az illető személy Magyar igazolványra való jogosultságát bizonyítja. Ez az okirat lehet valamely – az igazolás kiadására jogosult – egyház által kiállított tagsági igazolás, vagy valamely civil szervezet, különösen a Romániai

⁷ Részletesebben lásd a kedvezménytörvény 15.§-át.

⁸ A külföldiek munkavállalására vonatkozó általános szabályozástól egyetlen dologban tér el a státustörvény erre vonatkozó paragrafusa: az illetékes munkaügyi hivatal köteles a munkavállalási kérelmet a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata nélkül elbírálni abban az esetben, ha a külföldi munkavállaló rendelkezik Magyar igazolvánnyal.

⁹ A Foglalkoztatási Hivatal statisztikája szerint 2002 folyamán, október 26-ig 476 olyan munkavállalási engedélyt adtak ki, amely a kedvezménytörvényhez kapcsolódott, ebből 391 személy volt román állampolgárságú. Ld. Népszabadság, 2002. október 26. – Elmaradt a romániai vendégmunkások rohama <http://www.nol.hu/cikk/84235/>

¹⁰ A Velencei Bizottság jelentése a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról

[http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF\(2001\)019-e.html](http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF(2001)019-e.html).

¹¹ A Magyar Köztársaság Kormányának és Románia Kormányának egyetértési nyilatkozata <http://www.htmh.hu/egynyil.htm>

Magyar Demokrata Szövetség (a továbbiakban RMDSZ) által kiadott tagsági igazolás, vagy az illető kérelmező magyar nyelvtudását bizonyító okirat. Az elemzés során az igazoló okiratok típusát a nagykorú kérelmezők esetén vizsgáltam, mivel a kiskorúak Magyar igazolványra való jogosultsága származtatott jogosultság, és a kérelmen a szülő jogosultságát igazoló okirat típusa és megnevezése kerül feltüntetésre.

2001. november 23-án Kolozsvárott megalakult a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvény alkalmazását felügyelő Országos Testület¹². Az Országos Felügyelő Testület (a továbbiakban OFT) hatáskörébe tartozik – a jogszabályok által meghatározott feltételek betartásával – a Magyar igazolványok igénylési feltételeinek szabályozása¹³. Az OFT az RMDSZ-t bízta meg a kedvezménytörvény romániai végrehajtásához szükséges jogi és gyakorlati teendők elvégzésével.

A tájékoztató irodák alkalmazottainak száma arányos az illető iroda vonzáskörzetébe tartozó magyar nemzetiségűek számával, tehát elvileg minden igénylő azonos technikai feltételek mellett adhatja be Magyar igazolvány iránti kérelmét.

Romániában a kedvezménytörvény végrehajtásához szükséges intézményi keret kialakításának alapelve, hogy a kérelmező lakóhelyén, vagy a lakóhelyéhez legközelebb eső településen nyújthassa be Magyar igazolvány iránti kérelmét. Ezen elv következtében több mint ezer településen működnek állandó vagy időszakos jellegű tájékoztató irodák. A tájékoztató irodák hálózata leképezi az RMDSZ országos szervezeti struktúráját.

A Magyar Országgyűlés 2003. június 23-án módosította a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényt,¹⁴ de a Magyar igazolványok igénylésének feltételei nem változtak.

A Magyar igazolvány iránti kérelmekhez kapcsolódó statisztikai adatok

Romániában a megyei/területi tájékoztató irodák, valamint a hozzájuk tartozó helyi irodák 2002. január 21-én kezdték meg működésüket. Az átvett kérelmekről az irodavezetők minden hét első napján összesítést készítenek a Központi Tájékoztató irodának egy meghatározott beszámoló-minta alapján.¹⁵

¹² A testületnek 28 tagja van, amelyben a romániai magyar egyházak, az RMDSZ, és a romániai magyar civil szervezetek 9-9 fővel képviseltetik magukat, az elnöki tisztséget *Markó Béla*, az RMDSZ szövetségi elnöke tölti be.

¹³ Az OFT 2002. január 11-i döntése nem teszi lehetővé Magyar igazolvány kérelmezését olyan okirat alapján, amelyben az állampolgárság szerinti állam nyilvántartása az illető személyt magyarként jegyzi, mivel Románia esetén ezt csak a katonakönyv tartalmazza.

¹⁴ Lásd a 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról. A 2003. évi LVII. törvénnyel módosított, egységes szerkezetbe foglalt szöveg

<http://www.htmh.hu/archivum/trvuj.htm>

¹⁵ A heti beszámoló a következő adatokat tartalmazza: az illető tájékoztató iroda által az adott héten átvett Magyar igazolvány iránti kérelmek száma, az elektronikus úton továbbított kérelmek száma, a kiskorú, valamint a nagykorú kérelmezők száma, az elrontott, illetve a hiányos kérelmek száma, valamint a nagykorú kérelmezők esetén a kérelmek jogosultság szerinti megoszlása (annak függvényében, hogy egyházi tagsági igazolás, RMDSZ tagsági igazolás, magyar nyelvismeret vagy civil szervezeti tagság alapján kérelmezte az illető személy a Magyar igazolványt).

A továbbiakban bemutatom a Magyar igazolvány iránti kérelmekhez kapcsolódó főbb statisztikai adatok alakulását.

A Magyar igazolvány iránti kérelmek számának alakulása

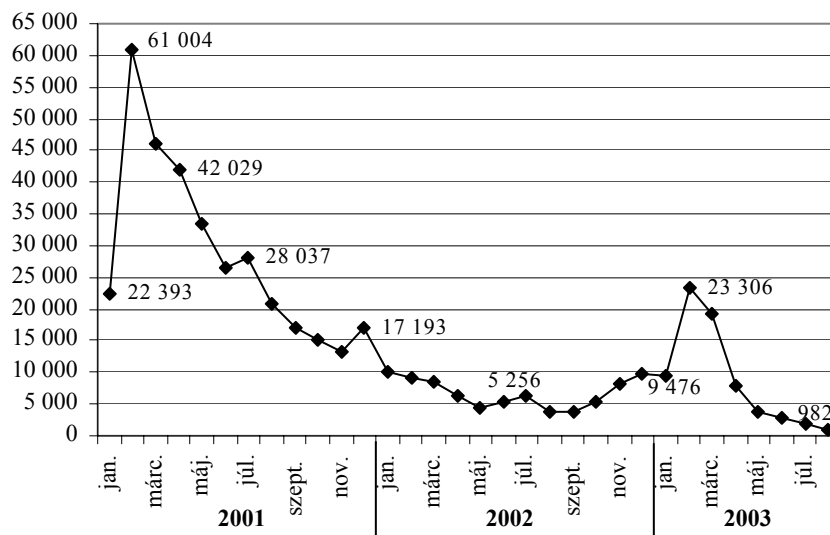
A Magyar igazolvány iránti kérelmek elemzése során a vizsgálat első szempontja az igénylések számának vizsgálata, bemutatva azok országos, illetve regionális alakulását. A kérelmek megyék szerinti megoszlását az 1-es számú táblázat tartalmazza.

*1. Magyar igazolvány iránti kérelmek számának megyei összesítése
2002. január 21. – 2004. augusztus 29.
Number of applications for Hungarian certificate by counties,
21 January 2002 – 29 August 2004*

Megye	Átvett db	Kérelmező		Jogosultság			
		Kiskorú	Nagykorú	RMDSZ	Egyház	Civil	Nyelv
Arad	10 408	2 003	8 405	2 932	3 786	212	1 476
Beszterce	6 754	1 880	4 874	700	4 044	5	125
Bihar	48 051	9 702	38 349	11 919	20 642	678	5 110
Brassó	12 186	2 728	9 458	3 472	4 864	77	1 045
Bukarest	1 170	140	1 030	409	359	15	247
Fehér	9 359	2 317	7 042	3 657	3 259	5	121
Hargita	126 744	39 046	87 698	19 008	58 445	1 357	8 888
Hunyad	5 049	1 005	4 044	766	2 857	25	396
Kolozs	36 121	7 748	28 373	6 540	19 169	151	2 513
Kovászna	66 853	19 914	46 939	9 994	31 526	296	5 123
Krassó-Szörény	1 695	165	1 530	355	1 068	0	107
Máramaros	16 615	3 618	12 997	5 178	6 565	158	1 096
Maros	77 112	19 482	57 630	16 907	37 220	197	3 306
Szatmár	38 457	10 915	27 542	7 349	17 671	82	2 440
Szeben	2 581	441	2 140	371	1 465	18	286
Szilágy	26 533	8 302	18 231	5 139	12 815	27	252
Temes	7 851	1 298	6 553	1 066	3 485	99	1 903
Összesen	493 539	130 704	362 835	95 762	229 240	3 402	34 434

A 2002. január 21. és 2004. augusztus 29. közötti időszakban a romániai tájékoztató irodák 493 539 Magyar igazolvány iránti kérelmet vettek át. A kérelmek számának havi országos alakulását az I-es számú grafikon mutatja.

A megyei/területi tájékoztató irodák összesítései jelentik az elemzés céljából feldolgozott adatokat, a 2002. január 21-e óta 2004. augusztus 29-ig eltelt időszak kimutatásai alapján. Az elemzés során összevontam a következő területi irodák adatait: Csíkszék, Gyergyószék és Udvarhelyszék (Hargita megye), Felsőháromszék és Háromszék (Kovászna megye), illetve Nagybánya és Történelmi Máramaros (Máramaros megye).

*I. Magyar igazolvány iránti kérelmek számának havi alakulása
2002. január 21.–2004. augusztus 29.
Monthly number of applications for Hungarian certificate
21 January 2002 – 29 August 2004*

A Magyar igazolvány iránti kérelmek számának alakulását vizsgálva megállapítható, hogy az igénylések száma az első periódusban a legmagasabb. Feltételezésem szerint ezt az induló program újdonsága, illetve az magyarázza, hogy ebben a periódusban erőteljesebb a törvény szimbolikus üzenete, egy olyan réteget szólítva meg, amely számára az igazolvány a magyar nemzethez való tartozás, a nemzeti identitás kinyilvánításának egy fontos eszköze.

2002 márciusától kezdődően a kérelmezők száma folyamatosan csökken. A kérelmek száma az új tanév kezdetével sem emelkedik, ebben a periódusban az igénylés alacsony szintje már a beígért, szülőföldön igénybe vehető támogatások elmaradásával magyarázható. A Magyar igazolvány iránti igénylések száma 2004 február-márciusában ugrik meg ismét, ebben elsősorban pragmatikus szempontok játszanak meghatározó szerepet: 2004. február másodikán hirdeti meg az Iskola Alapítvány a 2003/2004-es tanévre szóló oktatási-nevelési, tankönyv- és taneszköz, illetve hallgatói támogatás iránti pályázatát. Bár a támogatás igényléséhez nem kötelező az igazolvány megléte, a pályázati űrlapon szereplő „Magyar igazolvány száma, amennyiben van” rovat sok esetben már elégséges motivációs tényezőnek bizonyult a kérelem benyújtásához.

Az országos adatsorok mellett a kérelmek megyei, illetve regionális alakulását is megvizsgáltam. A régiók megállapításánál a Varga E. Árpád által javasolt ötös felosztást használtam, ezek a következők: Bánság (Arad, Krassó-Szörény és Temes megye), Dél-Erdély (Brassó, Fehér, Hunyad és Szeben megye), Észak-Erdély (Beszterce, Kolozs és Szilágy megye), Partium (Bihar, Máramaros és Szatmár megye), illetve Székelyföld (Hargita, Kovászna, Maros). A regionális elemzésben nem szerepel Bukarest, mivel ez

a tájékoztató iroda eltérő struktúra alapján szervezte meg tevékenységét, illetve az általa átvett igénylések az összes kérelemhez viszonyítva elhanyagolhatók.¹⁶ További észrevétel, hogy Hargita megyéhez hozzászámoltam a Moldvai Magyar Csángószövetség által Bákó megyében átvett kérelmeket is, mivel ezek elektronikus feldolgozása Csíkszeredában történik.¹⁷

A Magyar igazolvány iránti kérelmeknek a 2002-es népszámláláshoz viszonyított aránya

2004. augusztus 29-ig Romániában a magyar nemzetiségűek 34,41 százaléka nyújtotta be Magyar igazolvány iránti kérelmét. Legmagasabb a kérelmezők aránya Szilágy megyében (a magyar nemzetiségűek 46,29 százaléka nyújtotta be igénylését), legalacsonyabb – a Bukaresti tájékoztató irodát kivéve – Temes megyében, ahol a magyar nemzetiségűek 15,27 százaléka kérelmezte a Magyar igazolványt.

A kérelmek megyék szerinti arányának a 2002-es népszámlálás adataihoz viszonyított részletes bontását a 2-es számú táblázat tartalmazza.

2. Magyar igazolvány iránti kérelmek aránya a 2002-es népszámlálás adataihoz viszonyítva, 2004. augusztus 29.

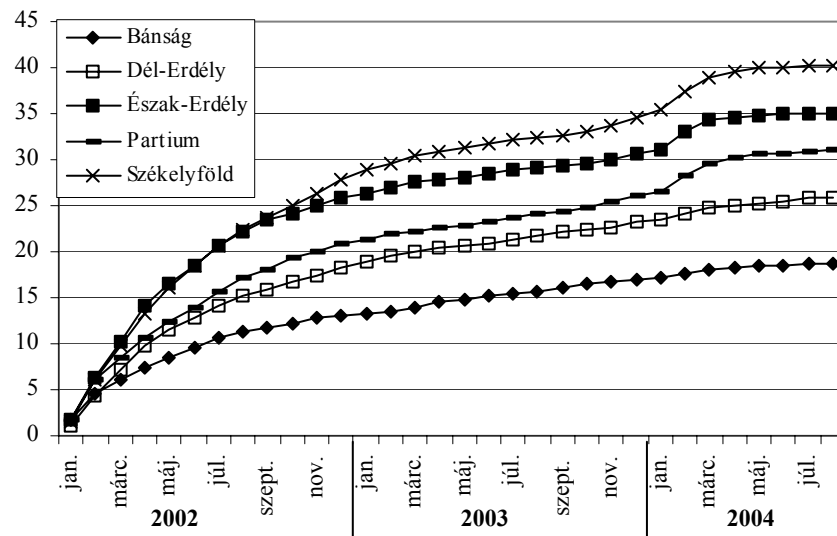
Number of applications for Hungarian certificate per 100 ethnic Hungarians (2002 census data) by counties on 29 August 2004

Megye	Magyar nemzetiségűek	Átvett kérelmek	Arányban kifejezve
Arad	49 399	10 408	21,07
Beszterce	18 394	6 754	36,72
Bihar	155 554	48 051	30,89
Brassó	51 470	12 186	23,68
Bukarest	13 005	1 170	9,00
Fehér	20 682	9 359	45,25
Hargita	280 369	126 744	45,21
Hunyad	25 321	5 049	19,94
Kolozs	122 131	36 121	29,58
Kovászna	164 055	66 853	40,75
Krassó-Szörény	5 859	1 695	28,93
Máramaros	46 250	16 615	35,92
Maros	227 673	77 112	33,87
Szatmár	129 998	38 457	29,58
Szeben	15 478	2 581	16,68
Szilágy	57 318	26 533	46,29
Temes	51 421	7 851	15,27
Összesen	1 434 377	493 539	34,41

¹⁶ A Bukaresti Tájékoztató Irodához tartozik – Bákó kivételével – az összes Kárpátokon kívüli megye. A bukaresti iroda, az összes kérelemhez viszonyítva a kérelmek 0,24 százalékát vette át.

¹⁷ Ennek megfelelően a 2002-es népszámlálás adatai esetén a Bákó megyei magyar nemzetiségűeket is hozzáadtam Hargita megyéhez.

A kérelmek arányának időbeli, régiók szerinti alakulását a II-es számú grafikon mutatja. Itt világosan kimutatható, hogy a kezdeti, gyakorlatilag azonos arányról történő „startolást” követően az egyes régiókban benyújtott kérelmeknek a 2002-es népszámlálás adataihoz viszonyított aránya sugarasan széttart, a kérelmek számának csökkenése az egyes régiók tekintetében nem arányos.

*II. Magyar igazolvány iránti kérelmek arányának régiók szerinti alakulása a magyar nemzetiségűek számához viszonyítva
2002. január 21.–2004. augusztus 29.*

Number of applications for Hungarian certificate per 100 ethnic Hungarians by regions, 21 January 2002 – 29 August 2004

A tájékoztató irodákhoz benyújtott Magyar igazolvány iránti kérelmek számának regionális vizsgálata alapján megfogalmazható következtetés, hogy minél magasabb az illető régióban élő – a településszerkezetet tekintve – magyarok aránya, annál nagyobb a Magyar igazolványt igénylők magyar lakossághoz viszonyított aránya.

Székelyföldön a magyar nemzetiségű személyek etnikailag homogén tömbben élnek, a kérelmezők aránya itt a legmagasabb, 40,28 százalék a 2002-es népszámlálás adataihoz viszonyítva.

Eltérő viszont Partium és Észak-Erdély esete. Partium térségében a magyar nemzetiségűek interetnikus környezetben élnek, azonban saját településükön jelentős részük többséget alkot, ugyanakkor nem elhanyagolható szempont a határ közelsége sem, annak minden előnyével. Ebből következik, hogy a Magyar igazolványt igénylők aránya a magyar lakosok összességéhez viszonyítva magas: 31,08 százalékot tesz ki. Észak-Erdély az igénylések arányát tekintve megelőzi Partiumot: 35,08 százalék kérelmezett Magyar igazolványt. Ennek több magyarázata lehetséges. Az egyik az, hogy Észak-Erdélyben a

kérelmezők magas aránya Beszterce és Szilágy megyéknek tulajdonítható, ami viszont az illető megyék településszerkezetével magyarázható. Bár Kolozs megyéhez viszonyítva jóval kevesebb magyar nemzetiségű személy él ebben a két megyében, az adott településeken a magyar lakosok jelentős része többségben, vagy magas arányban él.

Érdekes összehasonlítani a Bánságot és Dél-Erdélyt. A bánsági régióban a magyar lakosok 18,70 százaléka igényelt Magyar igazolványt, Dél-Erdélyben az arány 25,83 százalék. Mindkét esetben elmondható, hogy a magyar nemzetiségű személyek lakóhelyén belüli etnikai aránya a meghatározó, a térség magyar lakossága többségében interetnikus környezetben és számbeli kisebbségben élő város lakó. A dél-erdélyi kérelmek Bánságénál magasabb aránya ugyanis elsősorban a Fehér megye által elért kiugróan magas értékkel magyarázható, Fehér megyében viszont a magyar nemzetiségűek döntő hányada néhány olyan településen koncentrálódik, ahol többségben, vagy legalább magas arányban él. Bánságban viszont a magyar nemzetiségűek egyes településeken belüli megoszlásai nagyon nagy szórást mutatnak, ami a lakosok alacsonyabb Magyar igazolvány igénylési szándéka mellett a kérelmek benyújtásának lehetővé tételében is szervezési gondokat jelent.

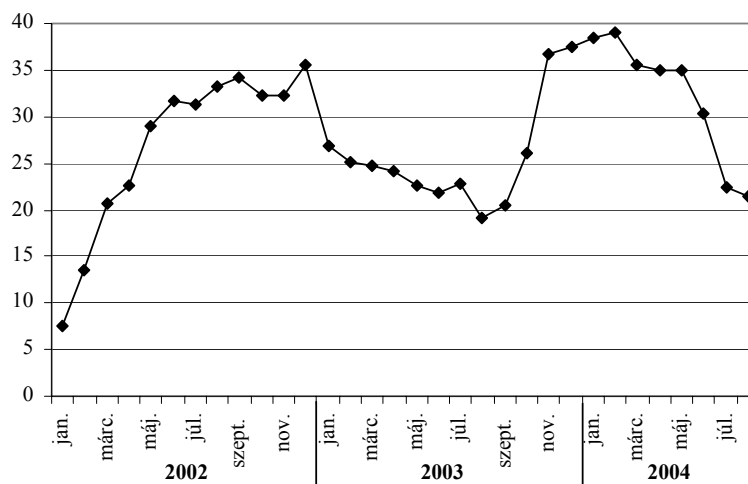
A kiskorúak által benyújtott Magyar igazolvány iránti kérelmek

A Magyar igazolvány iránti igénylésüket benyújtó személyek egy sajátos csoportját a kiskorú kérelmezők jelentik, hiszen az eddigi támogatásformák döntő többsége ezt a csoportot célozta meg. A kérelmezések alakulását tekintve különösen fontos az oktatási-nevelési támogatások szerepe, amely gyakorlatilag az egyetlen, minden jogosult számára biztosított, szülőföldön igénybe vehető támogatásforma.

Romániában a kedvezménytörvény végrehajtását segítő tájékoztató irodák megnyitásától 130 704 kiskorú kérelmező nyújtotta be Magyar igazolvány iránti igénylését, ami az összes kérelmezők 26,48 százalékát jelenti.

Ha a kiskorú kérelmezők számának alakulását vizsgáljuk, ez a kezdeti, havi nyolc- és kilencezer közötti értékről – egyetlen időszak kivételével – folyamatosan csökken, az utolsó vizsgált hónapban, 2004 augusztusában már csak 210 kiskorú személy nyújtotta be a Magyar igazolvány iránti kérelmét.

A kiskorú igénylők arányának az összesen kérelmezőkön belüli havi alakulását a III-as számú grafikon mutatja.

III. Kiskorú kérelmezők arányának havi alakulása a Magyar igazolványt kérelmezőkön belül, 2002. január 21.–2004. augusztus 29.

*Monthly number of minor applicants per 100 applicants for Hungarian certificate
21 January 2002 – 29 August 2004*

Az igénylések alakulását tekintve általánosan megfogalmazható, hogy a kiskorúak által benyújtott kérelmek száma, illetve aránya jelentős mértékben kötődik a különböző támogatások meghirdetése szempontjából kiemelt hónapokhoz. Így a diákigazolvány iránti kérelmek átvételének megkezdését követően¹⁸, az Illyés Közalapítvány pályázati kiírása utáni hónapokban, illetve az Iskola Alapítvány 2003/2004-es tanévre szóló pályázati kiírását követően a kiskorúak aránya jelentős mértékben emelkedik. Ugyanakkor kimutatható, hogy ezeknek a támogatásformáknak a nehézkes működése, illetve elmaradása a kiskorúak arányának csökkenő tendenciáját eredményezi. Ez a negatív tendencia 2003 novemberében fordul meg, amikor a 2002-es naptári évre kiírt nevelési-oktatási ösztöndíj, illetve tankönyv- és taneszköz-támogatás pozitívan elbírált pályázatai esetén megkezdődik a megítélt összegek folyósítása. 2004. februárjában, az új pályázat kiírásának hatására 40 százalék körüli értéket (39,03) mutat a kiskorú igénylők aránya.

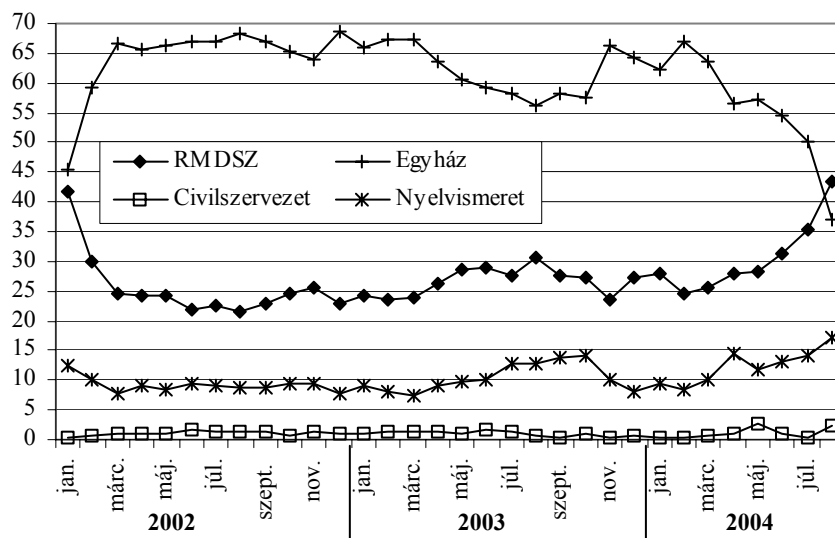
Székelyföldön magas a kiskorú kérelmezők aránya, Észak-Erdélyben is jelentős. Partiumban viszonylag alacsony, ami nagymértékben összefügg azzal a ténnyel, hogy ezekben a megyékben jelentős a Magyarországon tanuló diákok száma. Dél-Erdély és Bánság térségében alacsony a magyar tannyelvű oktatási intézmények száma, és mivel a kiskorúakat célzó támogatások mindegyike feltételezi a magyar oktatásban való részvételt, ebben a térségben emiatt lehet alacsonyabb a kiskorú igénylők aránya.

¹⁸ Romániában a járulékos igazolványok iránti kérelmek átvételének technikai feltételei csak 2002. március 11-ét követően biztosítottak.

A kérelmezők jogosultság szerinti vizsgálata

A heti összesítés négy jogosultságtípust különböztet meg: egyház által kiállított tagsági igazolás, vagy valamely civil szervezet, vagy az RMDSZ által kiadott tagsági igazolás¹⁹, vagy az illető kérelmező magyar nyelvtudását bizonyító okirat²⁰.

A Magyar igazolvány iránti kérelmek jogosultság szerinti alakulását a 2002. január 21.–2004. augusztus 29. közötti időszakban a IV-es számú grafikon mutatja. 2004. augusztus 29-ig Romániában 362 835 tizenharmadik életévét betöltött személy kérelmezte a Magyar igazolványt. A nagykorú igénylők 63,18 százaléka bizonyította az igazolványra való jogosultságát egyházi tagsági igazolás alapján, 26,39 százalék RMDSZ tagságot igazoló okirat alapján, 9,49 százalék magyar nyelvismeretet bizonyító okirat, és 0,94 százalék valamely civil szervezeti tagsági igazolás alapján.

IV. Magyar igazolvány iránti kérelmek jogosultság szerinti országos alakulása

2002. január 21.–2004. augusztus 29.

Changes in the number of applications for Hungarian certificate by title, 21 January 2002 – 29 August 2004

¹⁹ A Magyar igazolvány iránti kérelem űrlapján az RMDSZ civil szervezetként szerepel, a heti összesítés viszont külön tünteti fel a két szervezeti tagság alapján kérelmezőket, mivel az RMDSZ tagsági igazolás alapján benyújtott kérelmek száma többszörösét jelenti a más civil szervezeti tagságot bizonyító okiratok alapján benyújtott igényléseknek.

²⁰ Egy olyan dokumentumot kell bemutatni és fénymásolatban mellékelni, amelyből kiderül, hogy a kérelmező magyar nyelven tanult, illetve ha román tannyelvű iskolába járt, akkor fakultatív módon magyar tannyelvű órákat is látogatott.

Jogosultság tekintetében az első két hónapban magas az RMDSZ tagsági igazolás alapján Magyar igazolványt kérelmezők aránya, ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a törvény végrehajtásának szervezeti keretét az RMDSZ biztosította, így az első hónapokban többnyire a Szövetség vonzáskörébe tartozó személyek nyújtják be az igazolvány iránti igénylésüket.

2002 márciusától kezdődően a kérelmezők jogosultság szerinti megoszlásában beáll egyfajta „egyensúlyi állapot”, állandósulnak az arányok: az igénylők kétharmada egyházi tagsági igazolás, negyede RMDSZ tagságot igazoló okirat, 10 százalék a magyar nyelvismeret bizonyításával nyújtja be igénylését, míg a civil szervezeti tagság alapján Magyar igazolványt kérelmezők aránya mindvégig egy százalék alatt marad.

Az egyházi tagsági igazolás alapján kérelmezők magas arányát elsősorban az magyarázza, hogy az egyház rendelkezik a legkiterjedtebb intézményi struktúrával, ugyanakkor az igénylők jelentős hányadának lehetősége sincs más típusú szervezeti tagságot igazoló okirat kiváltására. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az RMDSZ és az egyház által biztosított tagsági igazolások aránya a közlekedő edények elve alapján általában együtt mozog, ellentétes irányban: ahol magas az RMDSZ igazolások alapján kérelmezők aránya, ott alacsonyabb a jogosultságukat valamely felekezethez való tartozás alapján bizonyítók aránya, és fordítva.

Az egyes régiók közti különbségek tekintetében megfogalmazható, hogy azokban a térségekben, ahol a magyar nemzetiségűek kisebbségben élnek, az interetnikus környezet felértékeli az RMDSZ szerepét.

Ezeket a tendenciákat jelentős mértékben csak a végrehajtás megyei szinten tetten érhető tudatos döntése befolyásolja: van, ahol a jogosultság tudatos stratégiák alapján az RMDSZ, vagy akár a magyar nyelvismeret irányába mozdul el.²¹

Következtetések

Az igazolványok kérelmezésével kapcsolatosan megfogalmazható legfőbb kérdés a kiváltás motivációs hátterére vonatkozik: a Magyar igazolvány igénylése során annak szimbolikus értéke – az igazolvány mint a magyar nemzeti identitás vállalásának és kinyilvánításának eszköze – a meghatározó motivációs tényező, avagy az okirathoz kapcsolódó kedvezmények és támogatások, a pragmatikus vetület játszik fontosabb szerepet.

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a Magyar igazolvány iránti kérelmek száma együtt mozog az egyes támogatásformák, kedvezmények meghirdetésével, illetve azok elmaradásával. A 2002-es kormányváltást követően a jogszabály szimbolikus összetevői a politikai közbeszéd szintjén fokozatosan háttérbe szorultak.

Ha az igénylések szimbolikus-pragmatikus vetületeit az egyes régiók esetén próbáljuk értelmezni, a kérelmezés motivációs hátterét tekintve jelentősek lehetnek az eltérések az egyes térségek között. Az áttekinthetőbb összefoglalás céljából az öt régiót – jellemzőik alapján – háromra szűkítettem, ezek a Székelyföld, a határmenti térség (Partium és Bánság), illetve a két magyar tömb közötti középső korridor: Észak-Erdély és Dél-Erdély.

²¹ Például Temes megyében elsődlegesen a magyar nyelvismeretet javasolják a jogosultság bizonyítására, Szilágy megyében pedig az RMDSZ tagsági igazolást.

Székelyföldön a kérelmezés folyamatában valószínűleg a pragmatikus megfontolások dominálnak. Mivel a térségben lakók etnikailag homogén, kompakt tömbben élnek, kevésbé gondolhatják úgy, hogy a Magyar igazolvány nemzeti identitásuk kifejezője vagy erősítője lehet. Székelyföldön vélhetően azok kérelmezik nagyobb arányban az igazolványt, akik kiskorú gyermekeket nevelnek, vagy rendszeresen Magyarországra utaznak, tehát igénybe vehetik a törvény biztosította kedvezményeket. Ezt igazolja a kérelmek regionális alakulását megjelenítő grafikon is: Székelyföld esetén emelkedik a legmeredekebben a görbe a 2003/2004-es tanévre szóló pályázatok kiírását követően. Székelyföldön alacsonyabb lehet a kérelmezők aránya az idősebb, kevésbé mobilis rétegek körében.

A határmenti térség, Partium és Bánság esetén a kérelmezések aránya valószínűleg jelentős mértékben összefügg azzal, hogy ez a térség Magyarországgal szomszédos területet jelent, ennek minden előnyével. Ezekben a megyékben – az interetnikus környezet miatt – vélhetően erősebb a törvény szimbolikus üzenete, mint Székelyföldön, azonban nem ez, hanem inkább a pragmatikus szempontok a meghatározóak: nem véletlen, hogy Partium esetén is ugrásszerűen megnő az igénylések száma 2004 februárjában.

Az interetnikus környezetben élők, Észak- és Dél-Erdély térségében lakó magyar nemzetiségűek esetén lehet a legerősebb a Magyar igazolvány kiváltásának szimbolikus indíttatása. Ebben a térségben a román nemzetiségűekkel való együttélés következtében az igazolvány igénylése valószínűleg a magyar nemzeti identitás kinyilvánítása és megélése, egy olyan eszköz, amely az illető személyek identitástudatának erősítését is jelentős mértékben szolgálja.

Bár a jelenlegi adatok alapján a következtetések többsége hipotézisek formájában fogalmazható meg, megkockáztatható az a kijelentés, hogy amennyiben változik a magyar kormány támogatáspolitikája, és az egyes személyeket, háztartásokat megcélzó kedvezményeket és támogatásokat ráhelyezi a kedvezménytörvény rendszerére, a Magyar igazolvány meglététől teszi függővé azokat, ez kétségtelenül az igénylések szintjének növekedése irányába fog majd hatni. Viszont az is megállapítható, hogy a kérelmezők többsége számára a Magyar igazolvány elsődlegesen nem a magyar nemzethez való tartozás szimbolikus kifejeződésének szerepét tölti be, csupán egy kedvezmények igénybevételét biztosító okirat.

A tanulmányban vázolt tendenciák, illetve hipotézisek alaposabb körüljárása elsősorban kérdőíves kutatások és interjúk készítése útján képzelhető el. A Magyar igazolvány iránti kérelmekhez kapcsolódik egy statisztikai elemzés céljára alkalmas adatbázis-kivonat is, amely az igényléshez szükséges kérelem adatait tartalmazza. Ez a magyar Belügyminisztérium Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatalában található. Adattartalmát tekintve az adatbázis főként a belső migráció tanulmányozására alkalmas (a kérelmező születési helye, illetve jelenlegi lakhelye alapján), az igénylők profiljának pontosabb vázolásához azonban minimális adatot tartalmaz.

Tárgyszavak:

Etnikum
Kisebbség

**THE HUNGARIAN STATUS LAW IN THE ROMANIAN PRACTICE –
CHANGES IN THE NUMBER OF APPLICATIONS FOR HUNGARIAN CER-
TIFICATE**